

УДК 061.2(=161.2:73)"1967"
DOI 10.15407/nz2019.02.387

ПЕРШИЙ СВІТОВИЙ КОНГРЕС ВІЛЬНИХ УКРАЇНЦІВ: НА ШЛЯХУ ДО КОНСОЛІДАЦІЇ СВІТОВОГО УКРАЇНСТВА

Андрій ЯЦІВ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1421-6518>
магістр історії, заступник директора

Міжнародного інституту освіти, культури
та зв'язків з діаспорою НУ «Львівська політехніка»,
вул. Степана Бандери, 32А, 79013, м. Львів, Україна
e-mail: yatsiv@gmail.com

У статті висвітлено передумови, підготовку та перебіг Першого Світового Конгресу Вільних Українців, що відбувся у 1967 р. в Нью-Йорку, США.

Сьогодні в умовах викликів перед Українською державою, зумовлених військовою агресією Російської федерації та супутніми «гібридними» загрозами, з якими стикаються як українське, так і західні суспільства, актуальним є всебічне дослідження історії СКВУ-СКУ та вивчення цінного досвіду діяльності цієї координаційної надбудови української діаспори, яка в умовах бездержавності зуміла об'єднати світове українство та стати потужним суспільно-політичним чинником на міжнародній арені.

Метою статті є дослідити передумови та перебіг Першого Світового Конгресу Вільних Українців 1967 р. як важливого чинника консолідації світового українства у другій половині ХХ ст. Об'єктом дослідження є західна українська діаспора та Світовий Конгрес Вільних Українців. Предметом дослідження є процеси консолідації української діаспори у середині ХХ ст., підготовки та проведення Першого Світового Конгресу Вільних Українців у 1967 р. Методологічна основа дослідження ґрунтується на комплексному науковому методі, що базується на принципах об'єктивності, історизму, описовому, системно-структурному, типологічному методах та причинно-наслідковому аналізі викладення матеріалу. Практичне значення дослідження полягає у можливості застосування його висновків для розширення теоретичної бази українського діаспорознавства та української суспільно-політичної думки ХХ ст.

Ключові слова: українська діаспора, Світовий Конгрес Українців, Перший Світовий Конгрес Вільних Українців, державна незалежність України, Василь Кушнір, Йосип Лисогір.

Andriy YATSIV

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1421-6518>

Master of History,

Deputy Director,

The International Institute of Education, Culture and
Diaspora Relations,

Lviv Polytechnic National University,

32A, Stepana Bandery Street, 79013, Lviv, Ukraine

Email: yatsiv@gmail.com

THE FIRST WORLD CONGRESS OF FREE UKRAINIANS: ON THE WAY TO CONSOLIDATION OF THE WORLD UKRAINIANTY

The article covers the preconditions, preparation and course of the First World Congress of Free Ukrainians, held in 1967 in New York, USA.

Today, under conditions of challenges facing Ukraine due to the military aggression of the Russian Federation and the accompanying «hybrid» threats confronting both Ukrainian and Western societies, a comprehensive study of the history of WCFU-UWC and valuable experience of this coordinating superstructure of the Ukrainian diaspora, which in conditions of statelessness was able to unite the world Ukrainianness and become a powerful socio-political factor in the international arena, is relevant.

The purpose of the article is to investigate the preconditions and the course of the First World Congress of Free Ukrainians in 1967 as an important factor in consolidation of the world Ukrainianness in the second half of the 20th century. The object of the study is the Western Ukrainian Diaspora and the World Congress of Free Ukrainians. The subject of the study is the process of consolidation of the Ukrainian diaspora in the middle of the 20th century, preparation and holding of the First World Congress of Free Ukrainians in 1967.

The methodological basis of the study relies on a comprehensive academic method based on the principles of objectivity, historicism, descriptive, systemic, structural, typological method and causal analysis of material presentation. The practical significance of the study lies in the possibility of using its conclusions to broaden theoretical basis of Ukrainian diaspora studies and the Ukrainian socio-political view of the 20th century.

Despite numerous historical, ideological and organizational obstacles, the efforts made by the Western Ukrainian diaspora to prepare and convene the WCFU proved not to be in vain. The congress consolidated the dispersed communities of the Ukrainian diaspora and became a factor of national upsurge in Ukrainian communities and the media of the diaspora. The WCFU programmatic manifestations gave a clear understanding of the challenges and problems faced by the Ukrainian people in the second half of the 20th century, as well as formulated clear objectives for the Ukrainian diaspora and mechanisms for their implementation, providing new approaches to the activities of the Ukrainian diaspora structures for the next decades.

Keywords: Ukrainian diaspora, Ukrainian World Congress, the First World Congress of Free Ukrainians, State Independence of Ukraine, Vasyly Kushnir, Yosyp Lysoghir.

Вступ. 24—27 листопада 2018 р. у м. Києві відбувся XI Світовий Конгрес Українців, який зібрав 248 делегатів з лав української діаспори 26 країн світу, а також представників українських церков, владних структур та громадянського суспільства. Захід проходив під гаслом зміцнення української державності перед лицем небезпеки, яку становить діяльність Російської Федерації для України та усього світу [1]. Одинадцятий за ліком Конгрес став новою відправною точкою у діяльності СКУ — міжнародної координаційної надбудови українських громад у діаспорі, що представляє інтереси українців у 61 країні світу, де має мережу складових організацій та зв'язків з громадами. На Конгресі відбувся звіт керівних органів СКУ на чолі з Президентом Євгеном Чолиєм за діяльність протягом 2013—2018 рр., було обрано нового Президента СКУ, яким став Павло Грод, а також керівні органи — Виконавчий комітет, Раду директорів і Наглядний комітет [2].

XI Конгрес продовжив понад 50-літню історію СКУ, започатковану у листопаді 1967 р. у м. Нью-Йорку, США на Першому Світовому Конгресі Вільних Українців (СКВУ — попередня назва організації, що була чинною до перейменування у 1993 р.). Саме тоді в умовах бездержавності західна українська діаспора зуміла об'єднатися та створити всесвітню координаційну надбудову, покликану боротися за відновлення незалежної Української держави та просування інтересів українців в усьому світі.

Перший Конгрес СКВУ став поштовхом для консолідації розрізнених кіл української західної діаспори та розгортання ефективної суспільно-політичної діяльності з підтримки українського народу у його боротьбі за незалежність, інформування західних урядів та суспільств про Україну та злочинну політику радянської влади. Численні інформаційні кампанії СКВУ, які отримали старт у 1967 р., зуміли актуалізувати українське питання у суспільствах та засобах масової інформації країн заходу, зокрема у контексті викриття політичних та релігійних репресій у Радянському Союзі, дослідження та оприлюднення правди про Голодомор, Чорнобильську катастрофу, історію боротьби українського народу за державність. Діяльність СКВУ також посприяла систематизації праці українських структур у різних країнах світу, консолідації діаспори для досягнення спіль-

них загальнонаціональних цілей, збереження національної ідентичності, мови та культурних надбань українців у світі.

Сьогодні в умовах викликів перед Українською державою, зумовлених військовою агресією Російської Федерації та супутніми «гібридними» загрозами, з якими стикається як українське, так і західні суспільства, а також українські громади в діаспорі, особливо *актуальним* є всебічне дослідження передумов створення та діяльності СКВУ-СКУ як координаційної структури української діаспори з 50-літньою історією. Також актуальним є вивчення цінного досвіду СКВУ у побудові, починаючи з кінця 1960-х рр., ефективної стратегії відстоювання інтересів України та українського народу на міжнародній арені, боротьби за незалежність України та протидії численним кампаніям СРСР по розвалу та дискредитації структур світового українства.

Метою статті є дослідити передумови та перебіг Першого Світового Конгресу Вільних Українців 1967 р. як важливого чинника консолідації світового українства у другій половині ХХ ст.

Об'єктом дослідження є західна українська діаспора та Світовий Конгрес Вільних Українців. *Предметом* дослідження є процеси консолідації української діаспори у середині ХХ ст., підготовка та проведення Першого Світового Конгресу Вільних Українців у 1967 р., а також громадсько-політична думка західної української діаспори у середині ХХ ст.

Методологічна основа дослідження ґрунтується на комплексному науковому методі, що базується на принципах об'єктивності, історизму, описовому, системно-структурному, типологічному методах та причинно-наслідковому аналізі викладення матеріалу. *Практичне значення* дослідження полягає у можливості застосування його висновків для розширення теоретичної бази українського діаспорознавства та української суспільно-політичної думки ХХ ст.

Історія та діяльність СКУ як однієї з ключових організацій світового українства сьогодні є в об'єктиві численних дослідників української діаспори, що становить *джерельну базу* окресленої проблеми. Підготовка та перебіг I Конгресу СКВУ частково висвітлено у публікаціях дослідників К. Петриченко [3], В. Тихенка [4] та ін. Діяльність СКВУ на різних історичних етапах стала предметом дослідження Ю. Не-

дужка [5; 6], А. Кононенко [7], А. Атаманенко [8] та ін. Деякі аспекти з історії СКУ та діяльність Світового Конгресу при Організації Об'єднаних Націй представлена у праці Аскольда Лозинського, Президента СКУ (1998—2008 рр.) [9]. Попри це, чимало важливих питань з історії СКУ як на ранньому, так і на сучасному етапі діяльності організації потребують глибшого вивчення та висвітлення.

Основна частина. Перші кроки на шляху до скликання світової надбудови українських організацій були зроблені ще у першій половині ХХ століття. Так, у 1920-х рр. у Женеві та Відні був створений Ініціативний комітет для скликання Всеукраїнського Національного Конгресу під головуванням колишнього члена Української Центральної Ради, міністра фінансів Української Народної Республіки Павла Чижевського [10, с. 11—12]. Також концепцію організаційного об'єднання української еміграції виносив Голова Директорії УНР Симон Петлюра [10, с. 12]. У 1923 р. питання скликання світового українського конгресу обговорювалося на II Конгресі Об'єднання Українських Організацій в Америці, а також в тогочасній українській пресі в Канаді [10, с. 13].

У 1929 р. у Празі постала Головна Еміграційна Рада, постійна президія якої містилася у Парижі [3]. Рада, що перебувала під впливом Уряду УНР в екзилі, об'єднала під своєю егідою організації українців Польщі, Франції, Румунії, Югославії, Болгарії та Туреччини. На третій конференції Ради у 1934 р. обговорювалось питання скликання Всеукраїнського Національного Конгресу, внаслідок чого президії було доручено координувати цей процес з Українським Національно-Демократичним Об'єднанням (УНДО), яке діяло у міжвоєнні роки в Галичині [10, с. 16—19]. Члени УНДО також обговорювали ідею скликання Всеукраїнського Національного Конгресу на сторінках партійного часопису «Діло» та скликаній з цього приводу у Львові міжпартійній конференції у грудні 1934 р. за участі семи українських політичних партій Галичини [10, с. 20—23].

У другій половині 1930-х рр. у Празі, в координації зі Львовом, діяла Ініціативна Комісія у справі скликання Всеукраїнського Національного Конгресу, головою якої було обрано колишнього міністра юстиції Директорії УНР Віктора Приходька [3]. За час своєї діяльності Комісія провела дві конференції, на яких було схвалено платформу Всеукраїнського На-

ціонального Конгресу, проект статуту та маніфесту майбутньої організації. Комісія видавала часописи «За Конгрес!» (з 1934 р.) та «Вістник Українського Національного Конгресу» (з 1936 р.) [10, с. 26].

На початку 1930-х рр. було створено Європейське Об'єднання Українських Організацій на чужині, ідеологічно близьке до Організації Українських Націоналістів. До Об'єднання увійшли представники Української Національної Ради в Бельгії, Союзу Українських Еміграційних Організацій в ЧСР, Виконавчого комітету українських культурних товариств в Австрії, Гуртка українців при Литовсько-українським товаристві в Литві, українських громад в Римі та Берліні [10, с. 16]. Осередком організації став Брюссель, а генеральним секретарем було обрано члена Проводу Українських Націоналістів, одного із лідерів ОУН Дмитра Андрієвського.

У період Другої світової війни питання створення об'єднаної структури для українців поставало на порядку денному ідеологічно різних кіл української діаспори. Серед ініціаторів створення координаційних структур українства були зокрема Державний Центр УНР в екзилі, ОУН (Б) та ОУН (М). Водночас, жодна з цих спроб не отримала довготривалого втілення.

Безпосередньою передумовою скликання Світового Конгресу Вільних Українців стала підготовка, здійснена Пан-Американською Українською Конференцією (ПАУК), заснованою у листопаді 1947 р. у Нью-Йорку. До складу ПАУК увійшли: Український Конгресовий Комітет Америки (УККА), Конгрес Українців Канади (КУК), Товариство прихильників української культури в Бразилії та Репрезентаційний Комітет українців Аргентини, Парагваю й Уругваю, а також представники українських організацій Чилі та Венесуели [3]. Головою організації на першій пленарній сесії 18 листопада 1947 р. було обрано о. В. Кушніра, одного із засновників та президента КУК, заступником — колишнього міністра внутрішніх справ ЗУНР Лонгіна Цегельського, касиром секретаря Українського Народного Союзу Дмитра Галичина [11]. У першому Комюнікаті ПАУК за результатами засідання секретаріату було вирішено «робити конкретні заходи для скликання Всесвітнього Українського Конгресу, починаючи від нав'язання контакту та виміни думок в ній справі з усіма вільними репрезентаціями українців

в цілому світі» [11]. ПАУК одразу налагодила контакти з представниками європейських українських структур. Зокрема, з жовтня 1948 р. відбулися наради секретаріату ПАУК з Дмитром Андрієвським та іншими представниками Української Національної Ради (УНРади), створеної в Західній Європі у 1948 р. [12, с. 3].

У 1957 р., на святкуванні 25-річчя Українського національного об'єднання (УНО) у Торонто пролунав заклик голови Проводу ОУН Андрія Мельника щодо об'єднання всього українства у вільному світі [13], а вже у 1959 р. найпотужніші діаспорні організації США та Канади на, відповідно, Сьомому Конгресі Українців США та Шостому Конгресі Українців Канади маніфестували намір скликати Світовий Конгрес Вільних Українців [10, с. 39].

29—30 жовтня 1960 р. в Нью-Йорку відбулася VI сесія ПАУК, на якій було обрано Підготовчий Комітет для скликання СКВУ, що складався з двох комісій: Програмової, що діяла в Канаді під керівництвом о. В. Кушніра, та Організаційної у США під керівництвом Д. Галичина, а згодом Йосипа Лисогора [10, с. 40]. До завдань Програмової комісії належало підготувати тези ключових промов, які стоятимуть на порядку нарад Конгресу, тексти звернень та резолюцій Конгресу тощо. До завдань Організаційної комісії належало підготувати пропозиції порядку нарад і регламент Конгресу, проект статуту Секретаріату, вибір зали для проведення заходів СКВУ, поширення інформації у медіа та в українських громадах, контакти з владою тощо [14].

У резолюціях сесії ПАУК йшлося, що базою схваленої платформи СКВУ є «українське державне передрішення з 1918—1919 рр. та дальша боротьба за відновлення суверенної і соборної Української Держави під гаслом: Воля Україні мир світові!» [15].

У Комунікаті ПАУК з нагоди VI сесії стверджувалося, що учасниками СКВУ стануть представники українських центральних репрезентацій, крайових громадських організацій, церковних ієрархій, наукових установ та станових організацій у вільних західних країнах [10, с. 40]. Також на сесії було обрано місце проведення Конгресу СКВУ — м. Нью-Йорк та попередню дату — осінь 1961 р. Згодом дату проведення Конгресу перенесли на 1965 р., після чого на 1967 р. Таким чином, організаційна підготовка та узгодження консолідованої плат-

форми до Першого Конгресу СКВУ тривала майже десятиліття.

Напередодні проведення Конгресу СКВУ ПАУК оприлюднила Маніфест, який гласив: «Виконуючи постанови конгресів українського організованого суспільства в різних країнах вільного світу, Пан-Американська Українська Конференція, проробивши підготовчу працю, скликає на 16, 17, 18, 19 листопада, 1967 року, в місті Нью-Йорку, ЗСА, осідку Об'єднаних Націй, Світовий Конгрес Вільних Українців, щоб: 1. Задокументувати перед світом непохитну волю українського народу боротися за відновлення Суверенної Соборної Української Держави; 2. Заманіфестувати солідарність української спільноти у вільному світі з визвольною боротьбою українського народу й її готовість допомогти йому всіма засобами, які вона має у своєму розпорядженні; 3. Об'єднати організаційно всіх українців, громадян чи жителів країн західного світу, щоб забезпечити тісну співпрацю між ними; 4. Устійнити шляхи для скріплення та всесторонньої розбудови всіх ділянок українського життя в країнах вільного світу» [16, с. 45—46].

Оголошення про проведення Першого Світового Конгресу Вільних Українців спричинило неабиякий резонанс та високі очікування у середовищах західної української еміграції та українських ЗМІ діаспори. У США та Канаді інституції та громади проводили спеціальні збори та засідання, на яких обговорювали Перший Конгрес СКВУ, формулювали пропозиції та висловлювали підтримку. Лідерами у цьому процесі стали УККА та КУК, які організували засідання своїх централей та осередків [17].

Активно долучилося до цієї підготовки українське жіноцтво через Світову Федерацію Українських Жіночих Організацій (СФУЖО) [18], у рамках Конгресу готувалася Світова сесія українського жіноцтва [19]. Стриману підтримку проведенню Конгресу СКВУ висловив Уряд Української Народної Республіки в екзилі, зокрема Президент УНР в екзилі Микола Ливицький та голова Виконавчого Органу Української Національної Ради д-р Атанас Фіголь. На їх спільну думку, на СКВУ покладалися великі надії для впорядкування громадського життя українців у вільному світі та в організації їхньої допомоги визвольним змаганням українського народу [20]. Інформація про Конгрес активізувала усі се-

редовища української діаспори. Спеціально до дат І СКВУ готувалися з'їзди та конференції і навіть мистецькі виставки. Для прикладу, повідомлялося, що Об'єднання мистців українців в Америці з нагоди Конгресу готувало репрезентаційну виставку українського образотворчого мистецтва [18].

Найстарша україномовна газета у США «Свобода», що регулярно висвітлювала хід проведення сесій ПАУК, з наближенням Конгресу рясніла публікаціями про СКВУ, детально інформуючи українську громаду про перебіг підготовки Конгресу, реакції та дискусії у різних колах української західної діаспори та українських інституціях на цю подію. Гаслом численних випусків «Свободи» стало «Пам'ятайте про листопад! Пам'ятайте про Світовий Конгрес Вільних Українців!». Часопис навіть започаткував рубрику «Чого очікуємо від СКВУ?», у якій закликав представників української громади висловлювати свої думки, очікування та пропозиції напередодні Конгресу [22]. Український Народний Союз — найстарша братсько-забезпечена організація США, якій належав часопис, напередодні Конгресу неодноразово зверталася на шпальтах «Свободи» до своїх членів із закликом до масової участі у Світовому Конгресі Вільних Українців та його заходах, зокрема у Маніфестації Волі, яку планувалося провести у відомому спортивному комплексі у Нью-Йорку «Медісон Сквер Гарден» [23]. У публікаціях також лунали заклики скласти пожертву на СКВУ.

У редакційній публікації «СКВУ — велике діло», що з'явилася на сторінках «Свободи» у вересні 1967 р. повідомлялося, що «від прерізних центральних українських установ і організацій надходять заяви й резолюції з моральною й матеріальною підтримкою Світовому Конгресові Вільних Українців, у різних центральних організаціях і установах іде підготовка до власних з'їздів, конференцій і нарад в рядах СКВУ, щоб скріпити його голос, як дійсно голос всієї української вільної громади» [24]. Автори статті також звернули увагу на те, що проведення СКВУ стане «неприємною подією для большевицької Москви», адже «СКВУ пригадає і українському народові, і його поневолювачам, що існує сильна, об'єднана і творча велика громада вільних українців, які в 50-ліття Української Національної Революції вважають суверенну українську державу за ідеал і реальне політичне гасло своєї дії» [24].

У публікації «За правильний підхід до СКВУ» у жовтні 1967 р. наголошувалося на надзвичайно високому рівні очікувань українців у діаспорі від Конгресу СКВУ [25]. За словами авторів, люди, втомлені й пригнічені партійно-політичним розпорошенням та безплідною міжпартійною полемікою, «мають претенсії до СКВУ, щоб він змінив цей невтішний стан», очікують кардинальних змін у житті діаспори від постанови СКВУ як світового уряду або парламенту для всіх вільних українців, вирішення ключових наболілих проблем українців від асиміляції до надання українській церкві Патріархату [25]. У виданні роз'ясняли, що новостворена структура на початках своєї діяльності зможе лише «забрати голос і визначити загальні напрями, загальні принципи, що за їх практичне застосування мусять вже подбати окремі вільні українські громади в різних країнах світу» [25]. На думку авторів публікації, СКВУ мусить в першу чергу «заманіфестувати одностайну вірність всього вільного українства принципам IV Універсалу і тверду настанову проти окупаційного московсько-большевицького режиму в Україні», а також «підтримати на дусі український нарід на рідних землях, засвідчивши перед цілим світом, що існує сильна, численна і в основному об'єднана українська вільна громада, яка думає і діє за категоріями вільної української політично-державної думки» [25].

Перебіг підготовки Конгресу СКВУ висвітлив у серії публікацій «Світовий Конгрес Вільних Українців у світлі фактів» на шпальтах «Свободи» Іван Базарко, голова УККА. Так, за словами автора, напередодні Конгресу Підготовчим комітетом було погоджено наступні постулати, пов'язані зі скликанням СКВУ: «1. Будучи громадянами вільних держав, заснованих на демократичних вольностях, будемо стояти на сторожі демократичного правопорядку; 2. Будемо працювати над вихованням своїх земляків в українському дусі і дбати про збереження української національної субстанції, вважаючи це за необхідний складовий елемент доброго громадянина; 3. Підкреслюючи важливість культурних надбань окремих народів, заступаємо погляд необхідності збереження української культури і мови в країнах нашого поселення» [14].

Підготовку І СКВУ обговорювали і в Європі. Так, відбувалися міжфракційні наради членів УНРади в Німеччині з обговорення першого світового Конгре-

су. Зокрема, за результатами таких нарад у 1964 р. повідомлялося, що учасники засідання «особливу увагу звернули на завдання, ставлені перед майбутнім Конгресом щодо збереження і розвитку української національної спільноти поза межами Краю» [26]. В обговоренні піднімалася тема «аспірації змагань українського народу до віднови української суверенної держави». УНРада також закликала ПАУК зазначити у проєкті платформи СКВУ назву української держави, яка була оголошена IV Універсалом Української Центральної Ради, а саме «Українська Народна Республіка» [27].

Напередодні Конгресу у мюнхенському часописі «Сучасність» у листопаді 1967 р. з'явилась публікація Андрія Карого «Деякі думки з приводу Світового Конгресу Вільних Українців», у якій автор звернув увагу на проблему тотальної дезінформації світової спільноти про Україну та важливу роль СКВУ у формуванні українцями нової стратегії боротьби за завоювання світової громадської думки [28, с. 83, 87]. За словами А. Карого, в умовах панування у західних наукових колах історичної концепції російського імперіалізму та колоніалізму, українцям слід перейти до методів активного втручання у ті ділянки західного наукового та культурного життя, які стосуються проблематики Радянського Союзу і саме СКВУ повинен стати організатором і керівником змін та правок насамперед в усіх ділянках наукового та культурного життя [28, с. 87].

Перший Світовий Конгрес Вільних Українців відбувся 12—19 листопада 1967 р. у м. Нью-Йорку в приміщенні готелю Хілтон. Учасниками Конгресу став 1003 делегат з 17 країн світу: Австралії, Австрії, Аргентини, Англії, Бельгії, Бразилії, Венесуели, Італії, Канади, Люксембургу, Нідерландів, Німеччини, Парагваю, США, Франції, Чилі та Швейцарії, а також численні запрошені гості [29, с. 51].

До складу СКВУ увійшли: Український Конгресовий Комітет Америки (УККА), Комітет Українців Канади (КУК), Координаційний осередок українських громадських центральних установ (Європа), Союз Українських Організацій Австралії, Українська Центральна Репрезентація Аргентини та Координаційний Комітет Українських Організацій Бразилії [30].

У перші чотири дні у межах Конгресу відбулися 18 з'їздів сесій та конференцій українських органі-

зацій та структур: Виховно-Освітня Сесія, Конгрес Вільного Студентства, Конгрес Вільної Науки, Сесія Українського Жіноцтва, Студійна Конференція Організації Державного Відродження України, Конференція членів Організацій Визвольного Фронту, Пленум Центральних Органів Спілки Української Молоді, Конференція Українських Журналістів, Конференція Українських Ветеранських Організацій, Конференція Українських Кооператорів, Конференція Мирян Української Католицької Церкви, Собор Української Євангельської Церкви, Сесія дитячої літератури та шкільних підручників, Пленарне засідання українських бібліотекарів, З'їзд представників Суспільної Служби, Конференція Діячів Української Культури, З'їзд Українських Інженерів, Нарада Прихильників Державного Центру УНР [29, с. 51]. Активну участь у Конгресі взяли українські молодіжні організації — Пласт, Спілка Української Молоді (СУМ), Об'єднання Української Демократичної Молоді (ОУДМ) та ін.

У рамках Конгресу пройшли дві демонстрації — 17 листопада перед будівлею ООН, у якій взяла участь понад дві тисячі осіб та 18 листопада, перед будівлею постійного представництва СРСР при ООН за участі понад трьох тисяч осіб [29, с. 51—52]. Також у рамках І СКВУ відбулися урочистий бенкет за участі понад півтори тисячі осіб, виставка творів українських художників, мистецька виставка жіночої творчості, показ українського одягу, показ опери «Запорожець за Дунаєм», фестиваль української пісні й танцю та ін. [29, с. 52].

Урочисте відкриття Конгресу відбулося 16 листопада о 14:00 за місцевим часом. Розпочав урочистість о. Василь Кушнір, голова ПАУК, якого було обрано головою Президії Конгресу. Також до складу Президії увійшли перший заступник Голови Йосип Лисогір, Голова Українського народного союзу, заступник голови УККА, 14 заступників з Південної та Північної Америки, Європи та Австралії, трое секретарів, члени — представники світових українських організацій, а також представники українських церков.

У вступному слові о. Василь Кушнір урочисто оголосив: «Мрія й задуми українських поколінь сповнилась сьогодні. Перший Світовий Конгрес Вільних Українців — це історична дійсність. (...) Сьогодні ми починаємо нову сторінку укра-

їнської історії, як повноправні громадяни країн нашого поселення» [29, с. 56]. Голова Президії зазначив, що на Конгресі зібралися представники усіх українських політичних угруповань, зокрема, президент Української Народної Республіки в екзилі, голова Української Національної Ради, ветерани українських визвольних змагань, визначні діячі українського організованого життя у вільному світі, молодіжних рухів та ін. [29, с. 57]. Й справді, Перший Конгрес СКВУ став об'єднувачим фактором для ідеологічно різних кіл української діаспори. Так, окрім представників крайових надбудов української діаспори участь у роботі взяли представники різних політичних течій та ідеологічних угруповань — УНРівці, націоналісти ОУН (М) та ОУН (Б), послідовники Гетьманського руху та ін. До урочистостей Конгресу були запрошені колишній голова Ради Міністрів УНР Борис Мартос, вдови полковника Євгена Коновальця Ольга, голови Проводу ОУН (М) Андрія Мельника Софія, президента УНР в екзилі Андрія Ливицького Марія, голови Проводу ОУН (Б) Степана Бандери Ярослава, голови ОУН за кордоном Лева Ребета Дарія та ін. [29, с. 72] Визначний український митець-карикатурист, редактор і видавець Едвард Козак з цієї нагоди опублікував на першій шпальті грудневого числа часопису «Лис Микита» карикатуру «Файка миру», на якій зобразив у одязі індіанців представників бандерівського та мельниківського крил ОУН, УНРівця та гетьманівця у процесі викурювання не надто приємної «файки» примирення під зіркою СКВУ [31].

Вступна доповідь голови Президії Конгресу о. Василя Кушніра стала важливим політичним маніфестом у якій керівник СКВУ сформулював цілісну модель та стратегію діяльності світового українства в умовах бездержавності, окреслив ключові програмні постулати діяльності СКВУ не лише, як координаційної надбудови світового українства, але й національного дороговказу та державотворчого чинника для усіх українців.

У своїй доповіді о. Кушнір проголосив: «Ми документуємо перед світом непохитну волю українського народу до відновлення його суверенної соборної держави; маніфестуємо солідарність української спільноти в вільному світі; об'єднуємо всі сили українців для органічної співпраці; прокладаємо шлях до скрі-

плення й розбудови всіх ділянок життя української спільноти у вільному світі» [29, с. 58].

Обґрунтовуючи важливість скликання СКВУ голова Президії Конгресу наголосив на важливості консолідації українства в умовах, коли українську землю «обкрадає і профанує Росія» [29, с. 58]. За словами о. Кушніра, ключовим завданням є усвідомити, що об'єднання усіх українців в одну велику цілість є «єдиною запорукою збереження українства в світі», натомість успіх боротьби за права залежатиме «виключно від внутрішньої організованості окремих українських громад, від їхнього вміння поглибити українську свідомість, вміння втримати на високому рівні релігійне, культурне, інтелектуальне й соціальне життя» [29, с. 60]. Для цього важливим фактором мала б стати координація громад з центральними репрезентаціями в країнах проживання українців. Ключову роль у збереженні національної ідентичності та духовності українського народу о. Кушнір відвів українській церкві та християнській традиції.

На зовнішньому фронті, на думку голови Президії, ключовими напрямами праці громад мала б стати «діяльність політичного характеру: мир, роззброєння, права людини тощо», а також, «завдання правильного насвітлення української справи серед високих політичних кіл західного світу» [29, с. 60].

За словами о. Кушніра, «у розбудженій духовості й совісті вільного українця Світовий Конгрес Вільних Українців ставить програму: Україна мусить бути українською; найніжніші струни наших почувань мусять бути українськими; молода українська генерація мусить бути українською; Україні ми мусимо приготувати майбутність радіснішу й гіднішу, ніж усі її дотеперішні найсвітліші історичні дні» [29, с. 58].

У рамках відкриття до учасників Конгресу звернулися президент Українського Конгресового Комітету Америки Лев Добрянський, та увійшли перший заступник Голови Президії Йосип Лисогір. Так, у своєму виступі Л. Добрянський зазначив, що Конгрес СКВУ є «трампліном для підсилення полету в боротьбі за свободу народів» і лише спільною працею українці зможуть досягнути великої мети — «свободи для нашого народу в Україні» [29, с. 62]. Звертаючись до Конгресу Й. Лисогір наголосив: «найболючішою проблемою, яка турбує нас в цьому періоді нашої історії, це жалюгідний стан наших гноблених

земляків у Советському Союзі, у поневоленій Україні. Вони живуть під постійним терором, у жахливій дискримінації і безправстві, у постійній експлуатації і штучно викликаній бідності, не маючи ніяких вигод від покращання своєї долі, хоч як важко їм доводиться працювати». Водночас, за словами заступника голови УККА, «ці наболілі проблеми можуть бути розв'язані тільки шляхом здобуття повної волі і незалежності для України, нашою метою і нашим завданням є допомагати нашим братам це досягнути» [29, с. 62].

На пленарній сесії Конгресу було зачитано привітання від представників українських церков. Так у своєму вітанні Верховний Архієпископ і Митрополит УГКЦ Кардинал Йосиф Сліпий зазначив, що найголовнішою ціллю Світового Конгресу є «засвідчити перед Богом і перед світом українську нероздільну національну єдність, нашу найтіснішу лучність і такий сильний братній зв'язок з українським народом на Батьківщині-Україні, якого ніякі границі перервати не зможуть» [29, с. 73].

Владика Мстислав (Скрипник) Архієпископ Нью-Йоркський Української Православної Церкви у США наголосив у своєму виступі на ролі церкви як об'єднавчого фактору для українців за кордоном, а також зазначив: «ми зібрались, щоб дійти до об'єднання на загально-громадській основі, щоб зібрати всі наші сили, щоб довести до того, щоб усі частини нашого національного організму поза Батьківщиною діяли скоординовано та, що головне, творчо й доцільно. Крім цього, ми зібрались ще й для того, а може найбільше для того, щоб посилити процес взаємного розуміння між нашим народом на Батьківщині й українською спільнотою у вільному світі. Цей процес уже в дії, він міцніє і розвивається, ми вже на початкових етапах нової епохи, а осягнення чергових — наш святий обов'язок!» [29, с. 78].

Програмової комісія Конгресу передбачила проголошення ряду ключових доповідей у рамках пленарних засідань СКВУ. Їх метою було окреслити для присутніх сучасний стан життя українців на рідних землях, сформулювати завдання та напрями допомоги еміграції у визвольній боротьбі українського народу, а також окреслити концепцію політики діаспори в житті країн свого поселення [14]. З такими доповідями у рамках пленарної сесії виступили делегат від КУК Іван Сирник, делегат від УКК Лев Добрян-

ський, делегати Координаційного Осередку Українських Громадських Центральних Установ в Європі (КОУГЦУ) Григорій Васькович та Юрій Бойко.

У доповіді на тему «Українці в країнах свого поселення» Іван Сирник виділив два ключові завдання для українців у діаспорі, а саме допомогу Україні і збереження української духовності [32, с. 126]. На думку І. Сирника, «не зможе допомагати батьківщині своїх предків той українець, який відрікся свого роду та порвав зв'язки з культурою своїх батьків». Саме тому, за словами делегата КУК, «передумовою нашої допомоги Україні є наша національна свідомість і тільки від неї залежатимуть якість і квантитативність нашої допомоги Україні» [32, с. 126]. І. Сирник накреслив у своїй доповіді національне «Кредо» українців, що складалося із 10 пунктів [32, с. 128—129]. У них — маніфестування українськості як «духового громадянства». Водночас, першим пунктом «Кредо» визначено лояльність та повагу до країни проживання, а також до участі у політичній, громадянській та інших сферах її життя. Також у документі І. Сирник наголосив на важливості участі у житті української церкви, підтримки національної науки та культури, мови та освіти і категорично-му несприйнятті комуністичної ідеології.

Виступаючи з доповіддю «Концепція української політики в житті країн нашого поселення» Лев Добрянський зазначив: «цей Конгрес духом і настановою заперечує обманну російсько-більшовицьку Жовтневу революцію й стверджує позитивність патріотичних революцій за національно-державну незалежність українського й інших неросійських народів» [33, с. 129].

Лев Добрянський сформулював п'ять ключових постулатів для майбутнього СКВУ, а саме: 1. Діяльність українців у вільному світі мала б бути базована на національній спорідненості, багатстві, культурі й сучасному вкладові в боротьбу за свободу одиниці й цілого світу; 2. В основі єдності мала б стати координувана зусиль з метою визволення й незалежності України та всіх інших поневолених народів, збереження свободи в країнах нашого поселення та функціонування мирної світової спільноти вільних і незалежних держав; 3. Лояльність і відданість країнам народження діаспори; 4. Систематичне «виховання» влади та суспільств країн проживання, контроль політики країн поселення діаспори щодо позиції

по СРСР; 5. Міжнародна діяльність СКВУ, зокрема репрезентація України на міжнародних конференціях та семінарах, що можуть стосуватися української проблематики [33, с. 129—133].

Важливу доповідь на тему «Соціально-політичний стан в Україні та спроби нашої допомоги визвольній боротьбі українського народу» зробив представник КОУГЦУ, проректор УВУ та член ОУН Григорій Васькович [34]. У тексті промови Г. Васькович сформулював перелік головних завдань для української діаспори на новому етапі боротьби за Українську державність та визволення українського народу. Так, ключовими позиціями у цьому переліку були: 1. В національній ділянці — якнайбільше збереженні національної субстанції українського народу в Краю і на еміграції; 2. В культурній ділянці — максимальне сприяння корисній діяльності Наукового Товариства ім. Шевченка, Української Вільної Академії Наук та інших наукових і культурних установ та видавництв; 3. У політичній ділянці — неухильне дотримання самостійницьких позицій; 4. У соціальній ділянці — широка пропаганда і наукове обґрунтування потреби іншого ладу на Сході Європи [34, с. 134—144].

На думку Г. Васьковича, українській діаспорі слід оперативно реагувати на всі події в Україні, «щоб не тільки наш народ, але також всі чужі народи знали про дійсність там, на Україні, й мали правильну оцінку того стану» [34, с. 144].

Окремим завданням, за словами доповідача, мало б стати налагодження зв'язків з урядовими колами у державах поселення українців, добиватися в них різного роду допомог, корисних для визвольної справи [34, с. 143].

Водночас, на думку Г. Васьковича, лише повалення силою чужого ворожого панування на Україні й побудова порядку у власній національній державі на основі нового етичного принципу, принесе самостійне життя народів. Доповідач зазначав, що українська еміграція у своїй праці й боротьбі повинна бути «відпорна на посиленій наступ більшовицької агентури», що за допомогою різних акцій прагне послабити нашу національну спільноту на чужині [34, с. 144].

Резюмуючи свою доповідь Г. Васькович зауважив, що «успішно здійснювати накреслені тут завдання українська еміграція зможе лише тоді, коли

своє життя і працю на чужині щільно в'язатиме з життям і потребами українського народу на рідних землях, якщо завжди матиме на увазі кожночасний стан поневоленої України та візьме активну участь у змаганнях за визволення українського народу» [34, с. 144].

У доповіді Юрія Бойка на тему «Духовний стан в Україні й на еміграції» автор зробив спробу окреслити стан культурного та релігійного життя в радянській Україні, проінформувати Конгрес про масштаби репресій радянської влади по відношенню до української інтелігенції та духовенства. У цьому контексті доповідач сформулював чіткі рецепти та завдання для української діаспори. Так, на думку Ю. Бойка, діаспора повинна використати усі свої зв'язки та впливи у вільному світі, щоб продемонструвати, що Україна не лише страждає, а й бореться за свою свободу і за демократичні ідеали усього людства [35, с. 158]. За словами доповідача, Україна на даному етапі потребує духового вкладу в конкретизацію соціальних ідеалів і обов'язком діаспори є ця вимога задовольнити [35, с. 158]. Важливим завданням перед вільними українцями мала б бути підтримка актуальних досліджень у ділянці суспільних наук, забезпечення наукової діяльності українських інститутів у діаспорі з прицілом на вивчення тієї наукової проблематики, яка заборонена в Україні.

Окремим важливим напрямом на думку Ю. Бойка мало б стати питання перекладів української літератури на іноземні мови та її поширення у західних суспільствах.

Під час пленарних сесій Конгресу відбулися численні виступи представників крайових делегацій з країн — членів СКВУ. Так, з вітаннями та пропозиціями виступили Мирослав Болух (Австралія), Мирослав Шегедин (Австралія), Микола Іванович (Австрія), Василь Іваницький (Аргентина), Вячеслав Коханівський (Великобританія), Роберт Лісовський (Великобританія), о. Григорій Функанчик (Бельгія), Венедикт Васюк (Венесуела), Омелян Кушпета (Нідерланди), Антін Мельник (Німеччина), о. Володимир Ковалик (Парагвай) [29, с. 160—168]. Також з вітаннями виступили речники світових з'їздів: Яків Маковецький (Українська Національна Рада), Роман Малащук (Український Визвольний Фронт), Ярослав Гайвас (Ідеологічно Споріднені Націоналістичні Організації),

Володимир Янів (Український Християнський Рух), Роман Смаль-Стоцький (Світовий Конгрес Української Вільної Науки), Кекилія Паліїв (Світова Виховно-Освітня Сесія), Богдан Футей (Світовий Конгрес Українського Вільного Студентства), Олена Лотоцька (Світова Сесія Українського Жіноцтва), Володимир Галан (Світовий З'їзд Українських Ветеранських Організацій), Василь Заброцький (Братство к. Вояків Першої Української Дивізії Української Національної Армії), Юрій Ференцевич (Головна Пластова Булава), Омелян Коваль (Спілка Української Молоді), Юрій Криволап (Об'єднання Демократичної Української Молоді), Михайло Кушнір (Конференція Діячів Української Культури), Роман Галібей (З'їзд Інженерів Українців Вільного Світу), О. Соколишин (Товариство Українських Бібліотекарів) та інші [29, с. 169—181].

У рамках пленарних сесій Конгресу відбулися звіти комісії СКВУ. Із доповідями виступили Й. Лисогір, який відзвітував про діяльність Організаційної комісії, а також Микола Плав'юк як представник Програмової комісії. У доповіді останнього відзначалося, що при підготовці І СКВУ кристалізувалися наступні погляди на форму та зміст Конгресу: «а. СКВУ повинен бути діловим, а не лише маніфестаційним; б. СКВУ повинен віддзеркалювати організаційний, соціологічний та психологічний аспекти українців у західному світі, серед яких є велика частина уродженців країн нашого поселення, які з уваги не лише на свою численність, а й на можливості праці повинні стати авангардом у житті нашої спільноти; в. СКВУ, крім розгляду справ, що мають беззастережний вплив на розвиток та всесторонню діяльність української спільноти в діаспорі, повинен застановитися над долею наших братів і сестер в Україні та допомогти їм у їхніх змаганнях за суверенність української держави, створеної актами 22 січня, 1918 і 1919 років; г) Розгортаючи діяльність на відтинку допомоги українському народові, СКВУ не повинен претендувати на те, щоб бути українським державним чи політичним центром в екзилі; г) СКВУ мусить ґрунтовно вглянути в можливості діяльності українців у політичному й державному житті країн їхнього поселення» [29, с. 85—86].

Комісіями були підготовлені наступні документи СКВУ: Маніфест скликання Світового Конгресу Вільних Українців, Проект Маніфесту до укра-

їнського народу в Україні й за її межами в ССРСР та в радянського блоку, Звернення до українців поза Україною суцких та Меморандум до Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй, а також проект Резолюцій СКВУ.

«Перший Маніфест до українського народу в Україні й за її межами в ССРСР та в країнах советського блоку» проголошував: «Український Народе! Ми, твої брати і сестри в країнах вільного світу, чітко відрізняємо те, що репрезентує духові й матеріальні цінності української нації, від пануючого в Україні російсько-комуністичного режиму, проти якого Ти стоїш у постійній боротьбі. Твої осяги на полі науки, мистецтва, господарства й на всіх інших ділянках життя для нас усіх мають найвищу ціну. Ми подивляємо Твою витривалість у боротьбі за збереження та розвиток духових і матеріальних цінностей України, що перекареслили пляни ворога, спрямовані на знищення й асиміляцію українського народу (...). Прийми від усіх нас, Твоїх братів і сестер у вільному світі, нашу пошану й наше запевнення, що ми свято віримо в успіх Твого незламного спротиву і в успіх нашої муравлиної праці, які наближають день Твого Визволення» [36, с. 94—95].

У документі також були сформульовані завдання Першого Конгресу СКВУ: «1. Розглянути сучасну ситуацію в Україні та поза нею і обміркувати способи й засоби для всебічної допомоги визвольній справі України; 2. Узгіднити діяльність української громадськості в кожній країні цих континентів для того, щоб не лише зберегти національну субстанцію українства, а й розвинути кожную громаду в цих країнах у всіх ділянках життя до найвищого ступня. Діяльність всієї української спільноти в цих країнах має бути спрямована на найуспішнішу допомогу Україні» [36, с. 92].

У другому документі, під назвою «Звернення до українців поза Україною суцких» зазначалося, що Конгрес одноголосно прийняв такі рішення (подається скорочено): 1. Посилювати й розвивати самостійницьку визвольну діяльність української еміграції в кожній ділянці її життя; 2. Сприяти усім консолідаційним заходам українських громадських і політичних сил на базі самостійницької визвольної концепції; 3. Закликати усіх українців включитися в організоване життя, підтримати всі крайові центри та організації й сконцентрувати всі сили для здійснен-

ня наших основних завдань; 4. Закликати усі українські організації за межами України скріплювати й поглиблювати свою роботу, творити нові сили; 5. Виявляти якнайбільшу дбайливість у вихованні молоді в українському дусі; 6. Дбати про те, щоб чимраз більше наших матеріальних вартостей перетворювалося на духові [37, с. 97—98].

На Конгресі було прийнято Статут СКВУ. Відповідно до цього документу, завданнями СКВУ стали: а) давати всю можливу допомогу українському народові в його змаганнях до волі й державної незалежності, б) координувати діяльність своїх членів згідно з постановами й резолюціями Першого і чергових Конгресів [38, с. 192].

За статутом структура Світового Конгресу Вільних Українців передбачала три керівні органи організації, а саме: а) Конгрес; б) Секретаріат; в) Контрольну комісію [38, с. 192]. Секретаріат СКВУ складався із Пленуму та діючої Президії. Членами організації стали: а) українські крайові центральні репрезентації, б) міжкрайові надбудови українських крайових організацій, в) українські крайові організації та г) українські церкви: Українська греко-католицька церква, Українська православна церква та Українська євангелістська церква.

Номінаційна Комісія Конгресу висунула наступних претендентів на керівні посади в СКВУ, яких схвалив Конгрес: Президент — о. Василь Кушнір, президент Комітету Українців Канади, священник УГКЦ; перший заступник — Йосип Лисогір, президент Українського народного союзу, заступник президента Українського Конгресового Комітету Америки; другий заступник — Антін Мельник, голова Координаційного Осередку Українських Громадських Центральних Установ в Європі, голова Центрального представництва української еміграції в Німеччині та Товариства Українських Політичних В'язнів; третій заступник — Василь Іваницький, голова Української Центральної Репрезентації в Аргентині); четвертий заступник — Степан Плахтин, голова Українського Бразильського Клубу; п'ятий заступник — Мирослав Болюх, голова Союзу Українських Організацій Австралії; генеральний секретар — Микола Плав'юк, представник Комітету Українців Канади, член Проводу українських націоналістів, згодом п'ятий Голова ОУН (М) та останній Президент УНР в екзилі (1989—1992 рр.).

До Секретаріату також увійшли представники українських церков в особах Митрополита Максима Германюка (Українська Католицька Церква в Канаді), Архієпископа Мстислава Скрипника (Українська Православна Церква у США) та Пастора Івана Яцентія (Українська Євангелістська Церква) [29, с. 195—196].

Конгрес обрав Президію на шестирічну каденцію за ротатійною системою: по два роки Президія працювала у Канаді, США та Німеччині. На перших два роки Президію Секретаріату СКВУ в Канаді склали: о. Василь Кушнір — президент, Іван Сирник — заступник президента, Микола Плав'юк — генеральний секретар та Іван Іванчук — скарбник [29, с. 196]. Наступними президентами СКВУ стали Йосип Лисогір (США) та Антін Мельник (Німеччина).

Центральною публічною подією Конгресу стала велика маніфестація «За волю України», що відбулася у найбільшому на той час спортивному комплексі у Нью-Йорку «Медісон Сквер Гарден» 18-го листопада 1967 р. Програма заходу складалася з двох мистецьких частин. Керівництво мистецькою частиною здійснив Володимир Бакад, вітання виголосив Микола Семанишин, голова Мистецької Комісії СКВУ. У рамках першої мистецької частини відбувся парад українських молодіжних організацій СУМ, Пласт, ОДУМ та МУН в національних строях під звуки «Українського маршу», а також виконання творів українських композиторів за участі українських зорів та ансамблів зі США та Канади [39, с. 2].

Офіційна частина маніфестації розпочалася з внесення національних прапорів країн-учасниць СКВУ, виконання національних гімнів та молитви, яку провадив Архієпископ УГКЦ у США Митрополит Філадельфійський Амвросій Сенишин [39, с. 4]. Організаторам заходу було важливо продемонструвати громадськості силу та єдність світового українства, про що свідчила масштабність та величність заходу і майстерно пропрацьована режисура.

Ведучим маніфестації був Йосип Лисогір. До учасників заходу з промовами звернулися представники Уряду США, парламенту Канади, Української Національної Ради, ОУН та ЗЧ ОУН та Українського Гетьманського Руху. Фінальну молитву на маніфестації провадив Владика Мстислав (Скрипник) Архієпископ Нью-Йоркський УПЦ у США.

Офіційна частина маніфестації завершилась величним виконанням молитви з опери С. Гулака Артемівського «Владико неба і землі» за участі п'яти хорів та симфонічного оркестру. У момент виконання композиції у центрі ацени молодь у національних строях вибудувала тризуб.

Цього ж дня відбулася масштабна демонстрація будівлею постійного представництва СРСР при ООН. Учасники заходу демонстрували антирадянські гасла та палили прапори СРСР. Американське видання *New York Times*, яке висвітлює подію наступного дня, повідомляло про спробу штурму представництва СРСР українськими мітингувальниками, сутички з понад 150 полісменами, які відтіснили демонстрантів та захистили будівлю, та арешти найбільш активних учасників заходу [40, р. 1]. Повідомлялися імена заарештованих українців, якими стали: Михайло Костриба (27 р.), викладач Нью-Йоркської університетської школи торгівлі, Юрій Денисенко (23 р.), студент Гантерського Коледжу та др. Ярослав Туркало (43 р.). [40, р. 1, 4].

Проведення Першого Конгресу СКВУ обговорювали у нижній палаті Конгресу Сполучених Штатів Америки. У рамках слухань, що відбулися у Палаті представників Конгресу 16 листопада 1967 р. представник від Нью Йорку Джон Мерфі підготував доповідь у якій проінформував Конгрес США про програму СКВУ, участь у заходах тисяч громадян США українського походження, а також закликав підтримати цей захід [41, р. 32947]. На думку Д. Мерфі Конгрес СКВУ став символом прагнення до свободи для усіх поневолених націй, а також підтримкою для численних друзів та родичів американських українців, які на той момент проживали під гнітом радянського тоталітаризму [41, р. 32947—32948].

Також у рамках слухань у Палаті представників Конгресу 17 листопада 1967 р. представник від Північної Дакоти Томас С. Клеппе оприлюднив листа з нагоди проведення Конгресу СКВУ від Антона Жуковського, президента відділу УККА у Північній Дакоті, а також свою відповідь на нього [41, р. 33121]. Так, за словами конгресмена, відданість українського народу меті досягнення свободи стало натхненням для вільних людей у всьому світі [41, р. 33121].

Не затрималась реакція на проведення Конгресу СКВУ від органів державної безпеки СРСР.

Так, у директиві голови Комітету державної безпеки (КДБ) при Раді Міністрів УРСР В. Нікітенка до начальників управлінь КДБ від 24.11.1967 р. Конгрес було названо «відвертим актом ідеологічної диверсії проти Радянського Союзу», який, «за задумом його організаторів, повинен був стати одним із важливих заходів у загальній системі антикомуністичної, наклепницької кампанії розпочатої ще задовго до відзначення 50-ліття Великого Жовтня» [42, с. 151]. Ініціаторами Конгресу у документі названі «спеціальні органи і антирадянські емігрантські організації», особливо «закордонні українські націоналістичні центри», що «перебувають на службі у західних імперіалістичних держав». У директиві пропонувалося посилити агентурно-оперативну роботу у т. ч. по спостереженню за іноземцями, українськими політичними діячами за кордоном, підвищити контроль за кореспонденцією для унеможливлення проникнення в УРСР ідеологічних матеріалів СКВУ. Також в Інформаційному повідомленні від 27.11.1967 р. голова КДБ УРСР інформував Центральний комітет Комуністичної партії України про підсумки проведення Конгресу та мітингу СКВУ у Медісон Сквер Гарден у Нью-Йорку за участі політиків США, які були висвітлені радіостанціями «Свобода» і «Голос Америки» [43]. Окремою директивою КДБ УРСР від 12 грудня 1967 р. за підписом заступника голови КДБ при РМ УРСР Б. Шульженка було активізовано протидію поширенню документів СКВУ в Україні. У документі йшлося про прийняті з нагоди Конгресу «Перший маніфест до українського народу», «Звернення до українців, які проживають за межами України», «Звернення українських духовних провідників до братів і сестер на поневоленій Україні з нагоди СКВУ» та ін. Відповідно до оцінок КДБ, у «Маніфесті» СКВУ містилися «злісні антирадянські трактування, навмисно перекручувалися історичні факти і події періоду Жовтневої революції та громадянської війни в Україні» [44, с. 153—154]. У директиві висловлювалося занепокоєння потенційним надходженням в УРСР різними каналами «ворожих матеріалів від імені СКВУ». З цією метою КДБ пропонувалося посилити заходи з контролю вхідної міжнародної кореспонденції, посилок і вантажів із заходу, забезпечити ретельний митний огляд іноземців, посилити контррозвідку тощо.

Висновки. Боротьба СРСР проти організаційних структур української діаспори загалом та Світового Конгресу Українців зокрема знайшла своє продовження сьогодні у державній політиці Російської Федерації у наші дні. Так, у 2016 р. Міністерства юстиції та закордонних справ у співпраці з Генеральною прокуратурою РФ здійснили заходи покликані заборонити діяльність СКУ на території Російської Федерації [45] таким чином ізолювати українську меншину в Росії від світової української діаспори [46]. Наслідком цього стало внесення Світового Конгресу Українців до списку «небажаних організацій» на території Російської Федерації [47]. Також Міністерство внутрішніх справ РФ і суд ліквідували дві українські крайові організації — Об'єднання українців Росії та Федеральну національно-культурну автономію українців Росії, які входять складу СКУ [47].

Про підготовку Конгресу також згадував у своєму щоденнику перший секретар ЦК Комуністичної партії України Петро Шелест [48, с. 289]. На його думку, ключове завдання СКВУ, а саме приєднання української нації до вільного світу є небезпечним, оскільки має вплив на певні категорії громадян. За словами першого секретаря ЦК КПУ, відповіддю на Конгрес СКВУ мало б стати підвищення політичної пильності, пошук нових форм і методів боротьби за умми та довіру громадян [48, с. 289].

Перший Світовий Конгрес Українців. Що відбувся у 1967 р. в Нью-Йорку, США без сумніву став не лише знаковим явищем в житті української діаспори, але й важливим етапом в історії України та українського народу у його боротьбі за незалежність.

Світове українство готувалося до цієї події десятиліттями. Водночас, зусилля та час, покладені на підготовку Конгресу виявилися не марними, адже у 1967 р. І СКВУ гучно розпочав нову еру у діяльності української діаспори, вивівши її на рівень вагомого суспільно-політичного чинника на міжнародній арені. Важливим є факт, що у після майже десятилітньої підготовки Конгресу СКВУ відмовився від формальних підходів та пустих декларацій, натомість на Конгресу було представлено ґрунтовно підготовану актуальну повістку та тематику для обговорення. В документах, доповідях та під час акцій Конгресу було чітко визначено, що спільним ворогом світового українства є радянський окупаційний режим.

Програмні маніфести СКВУ, а також доповіді президента СКВУ о. Василя Кушніра, Йосипа Лисогора, Лева Добрянського, Григорія Васьковича, Юрія Бойка та ін. учасників Конгресу сформулювали не лише дали чітке розуміння викликів та проблем, перед якими опинився український народ у другій половині ХХ ст., а також сформулювали ключові завдання для української діаспори та механізми їх реалізації, що передбачали нові підходи для діяльності структур української діаспори на наступні десятиліття.

На Конгресі було сформульовано чіткі ідеологічні орієнтири, прийнятні для різних середовищ українців, обґрунтовано важливість координації національних діаспорних структур на рівні крайових репрезентацій, наголошено на необхідності розвитку сучасної національної науки, освіти, підтримки мови та літератури, поширення національних культурних надбань у світі.

Ключовим успіхом І СКВУ стала безумовна консолідація у рамках Конгресу як найбільших діаспорних структур американського континенту та Європи, так й ідеологічно розрізнених кіл української західної діаспори та їх публічна єдність у рамках масштабного міжнародного заходу, широко висвітленого у ЗМІ. Конгрес показав також єдність різних поколінь діаспори — представники молодіжних організацій брали активну участь в усіх заходах СКВУ.

Проведення І СКВУ стало фактором національного піднесення та оптимізму в українських громадах та ЗМІ діаспори. Конгрес викликав резонанс у США та країнах заходу, а також у увагу та занепокоєння влади та радянських спецслужб.

Світова українська діаспора у рамках СКВУ отримала нову місію — бути виразником вимог цілого українського народу у його боротьбі за волю та державність. Згодом, шляхом проб і помилок, СКВУ приступить до виконання поставлених на І Конгресі завдань та досягне у цьому важливих результатів.

1. *XI Світовий Конгрес Українців*. Світовий Конгрес Українців: офіційна сторінка. URL: <http://www.ukrainianworldcongress.org/index.php/id/845>.
2. *Президентом Світового Конгресу Українців обрано Павла Грода*. Світовий Конгрес Українців: офіційна сторінка. URL: <http://www.ukrainianworldcongress.org/news.php/news/1930/group/1>.
3. Петриченко К. *Біля витоків Світового Конгресу Вільних Українців*. URL: <http://vidia.ua/2014/28718>.

4. Тихенко В. Документи з історії Світового Конгресу Українців. *Архіви України*. Випуск 3—4 (302—303). 2016. Травень-серпень. С. 206—212.
5. Недужко Ю. Боротьба української діаспори США за відродження державної незалежності України (кінець 50-х — початок 60-х рр. ХХ ст.). *Всеукраїнський науковий журнал «Мандрівець»*. № 4. 2006. С. 55—61.
6. Недужко Ю. *Українська діаспора в процесі відновлення державної незалежності України (середина 40-х — початок 90-х років ХХ століття)*. Луцьк: НАН України; Інститут європейських досліджень НАН України; Волинська обласна друкарня, 2009. 618 с.
7. Кононенко А. «Світовий Конгрес Українців» у контексті підтримки суверенітету України та непорушності її кордонів. *Українознавчий альманах*. Вип. 19. 2016. С. 129—133.
8. Атаманенко А. Україна і закордонне українство. *Наукові записки (Національного університету «Острозька академія»). Історичні науки*. 2013. Вип. 21. С. 8—16.
9. Лозинський А. *Світовий Конгрес Українців та ООН: заради справедливості*. Київ: Видавничий дім «Киево-Могилянська академія», 2013. 220 с.
10. Сосновський М. Шляхами реалізації концепції всеукраїнської єдності. *Матеріали Першого Світового Конгресу Вільних Українців*. Вінніпег; Нью-Йорк; Лондон, 1969. С. 9—44.
11. Комунікат Секретаріату Пан Американської Української Конференції. *Свобода*. Ч. 69. 1948. 25 березня. С. 3.
12. Комунікат з нарад Секретаріату Пан-Американської Української Конференції в Торонто, Канада. *Свобода*. Ч. 253. 1948. 30 жовтня. С. 3—4.
13. Документальна онлайн виставка «Ніхто не перекреслить мій народ!». Центральний державний архів зарубіжної україніки. URL: <http://tsdazu.gov.ua/index.php/ua/online/47-all/1194-171117.html>.
14. Базарко І. Світовий Конгрес Вільних Українців у світлі фактів. *Свобода*. Ч. 185. 1967. 10 жовтня. С. 2.
15. ПАУК створила підготовчий комітет для скликання Світового Конгресу Вільних Українців Восени 1961 р. *Свобода*. Ч. 210. 1960. 1 листопада. С. 1
16. Маніфест Пан-Американської Української Конференції про скликання Світового Конгресу Вільних Українців. *Матеріали Першого Світового Конгресу Вільних Українців*. Вінніпег; Нью-Йорк; Лондон, 1969. С. 45—47.
17. СКВУ, консолідація, праця на місцях та плани на майбутнє були предметом нарад і рішень екзекутиви і Координаційної ради УККА. *Свобода*. Ч. 194. 1967. 24 жовтня. С. 1.
18. Участь жінок у СКВУ. *Свобода*. Ч. 194. 1967. 24 жовтня. С. 3.
19. Світова сесія українського жіноцтва в рамках СКВУ. *Свобода*. Ч. 198. 1968. 31 жовтня. С. 3.
20. Президент УНР і Голова Виконавчого Органу по-в'язують нові надії з СКВУ. *Свобода*. Ч. 198. 1968. 31 жовтня. С. 1.
21. Мистецьку виставку в Нью Йорку приспівлено з уваги на СКВУ. *Свобода*. Ч. 170. 1967. 19 вересня. С. 5.
22. Чого очікуємо від СКВУ? *Свобода*. Ч. 179. 1967. 30 вересня. С. 2.
23. Український Народний Союз закликає своїх членів до масової участі у Світовому Конгресі Вільних Українців, зокрема у Маніфестації Воли у Медісон Сквер Гардені. *Свобода*. Ч. 188. 1967. 14 жовтня. С. 1.
24. СКВУ — велике діло. *Свобода*. Ч. 179. 1967. 30 вересня. С. 2.
25. За правильний підхід до СКВУ. *Свобода*. Ч. 194. 1967. 24 жовтня. С. 2.
26. Міжфракційна нарада членів УНРади сподівається швидкого скликання Світового Конгресу Вільних Українців. *Свобода*. Ч. 125. 1964. 8 липня. С. 1.
27. УНРада в справі Світового Конгресу. *Свобода*. Ч. 218. 1964. 21 листопада. С. 2.
28. Карий А. Деякі думки з приводу Світового Конгресу Вільних Українців. *Сучасність*. № 11. Мюнхен, 1967. С. 83—87.
29. *Матеріали Першого Світового Конгресу Вільних Українців*. Вінніпег; Нью-Йорк; Лондон, 1969. 479 с.
30. Роль та завдання Світового Конгресу Українців в світі та в Україні. Час і Події. URL: <https://www.chasipodii.net/article/14377>.
31. Файка Миру (ілюстрація). *Лис Микита*. Ч. 12. 1967. Грудень. С. 1.
32. Сирник І. Українці в країнах свого поселення. *Матеріали Першого Світового Конгресу Вільних Українців*. Вінніпег; Нью-Йорк; Лондон, 1969. С. 118—129.
33. Добрянський Л. Концепція української політики в житті країн нашого поселення. *Матеріали Першого Світового Конгресу Вільних Українців*. Вінніпег; Нью-Йорк; Лондон, 1969. С. 129—133.
34. Васькович Г. Соціально-політичний стан в Україні та спроби нашої допомоги визвольній боротьбі українського народу. *Матеріали Першого Світового Конгресу Вільних Українців*. Вінніпег; Нью-Йорк; Лондон, 1969. С. 134—144.
35. Бойко Ю. Духовний стан в Україні й на еміграції. *Матеріали Першого Світового Конгресу Вільних Українців*. Вінніпег; Нью-Йорк; Лондон, 1969. С. 144—159.
36. Перший Маніфест до українського народу в Україні й за її межами в СРСР та в країнах советського бльоку. *Матеріали Першого Світового Конгресу Вільних Українців*. Вінніпег; Нью-Йорк; Лондон, 1969. С. 88—95.
37. Звернення до українців поза Україною сущих. *Матеріали Першого Світового Конгресу Вільних Українців*. Вінніпег; Нью-Йорк; Лондон, 1969. С. 95—98.
38. Статут Світового Конгресу Вільних Українців. *Матеріали Першого Світового Конгресу Вільних Українців*. Вінніпег; Нью-Йорк; Лондон, 1969. С. 192—195.

39. Маніфестація за волю України з нагоди Першого Світового Конгресу Вільних Українців. 1967. 18 листопада. 7 с.
40. Gansberg M. Police Repulse 2,000 Marchers at Soviet U.N. Mission. *The New York Times*. 1967. Nov 19. P. 1, 4.
41. Congressional Record. *Proceedings and debates of the 90 Congress. First session*. Volume 113. Part 24. 1967. November 13, to November 21. United States Government Printing Office, Washington, 1967. P. 32117—33596.
42. Із директиви голови КДБ при РМ УРСР начальника управлін КДБ про посилення боротьби з організаціями українських емігрантів. *Влада УРСР і закордонні українці (1950—1980-ті рр.): Документи і матеріали*. Київ: Смолоскип, 2017. С. 150—152.
43. Інформаційне повідомлення голови КГБ при РМ УРСР Нікітченка В.Ф. до ЦК КПУ щодо інформувань радіостанцій «Свобода» і «Голос Америки» про підсумки проведення Світового конгресу вільних українців у м. Нью-Йорк. Електронний архів українського визвольного руху. URL: <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/26173>.
44. Директива керівництва КДБ при РМ УРСР начальника управлін КДБ про протидію поширенню документів СКВУ в Україні. *Влада УРСР і закордонні українці (1950—1980-ті рр.): Документи і матеріали*. Київ: Смолоскип, 2017. С. 153—155.
45. Кремль намагається заборонити діяльність Світового Конгресу Українців. 5.ua. URL: <https://www.5.ua/svit/kreml-namahaietsia-zaboronyty-dialnist-svitovoho-konhresu-ukraintsiv-112090.html>.
46. Російська Федерація продовжує свої спроби заборонити діяльність Світового Конгресу Українців. Світовий Конгрес Українців: офіційна сторінка. URL: <http://www.ukrainianworldcongress.org/news.php/news/1360/lang/ua>.
47. «Патріотичний стоп-лист»: Світовий Конгрес Українців внесено до російського списку «небажаних організацій». 5.ua. URL: <https://www.5.ua/svit/patriotychny-stoplyst-rf-svitovy-konhres-ukraintsiv-vneseno-do-rosiiskoho-spysku-nebazyanykh-orhanizatsii-134133.html>.
48. Шелест П. *Да не судимы будете. Дневники и воспоминания члена политбюро ЦК КПСС*. Москва: изд.-во Edition q, 1995. 612 с.: ил.
- Tykhenko, V. (2016). Documents on the history of the World Congress of Ukrainians. *Archives of Ukraine*, 3—4, 302—303 [in Ukrainian].
- Neduzhko, Y. (2006). The struggle of the Ukrainian diaspora of the United States of America for the revival of Ukraine's state independence (the end of the 50's and early 60's of the twentieth century). *All-Ukrainian scientific journal «Mandrivets»*, 4 [in Ukrainian].
- Neduzhko, Y. (2009). *The Ukrainian diaspora in the process of restoration of the state independence of Ukraine (mid 40's — early 90's of the twentieth century)*. Lutsk: National Academy of Sciences of Ukraine; Institute of European Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine; Volyn Regional Printing House [in Ukrainian].
- Kononenko, A. (2016). «Ukrainian World Congress» in the context of supporting the sovereignty of Ukraine and the inviolability of its borders. *Ukrainian studies almanac*, 19 [in Ukrainian].
- Atamanenko, A. (2013). Ukraine and overseas Ukrainians. *Scientific notes of the National University of Ostroh Academy. Historical sciences*, 21 [in Ukrainian].
- Lozynskyj, A. (2013). *Ukrainian World Congress and the UN: for the justice*. Kyiv: Publishing House «Kyiv-Mohyla Academy» [in Ukrainian].
- Sosnovskyj, M. (1969). Ways of Realizing the Concept of All-Ukrainian Unity. In *Materials of the First World Congress of Free Ukrainians*. Winnipeg; New York; London [in Ukrainian].
- Communication of the Secretariat of the Pan American Ukrainian Conference. (1948). *Svoboda*, 69 [in Ukrainian].
- Communication from the meetings of the Secretariat of the Pan-American Ukrainian Conference in Toronto, Canada. (1948). *Svoboda*, 253 [in Ukrainian].
- Documentary online exhibition «No one will crush my people!». In *Central State Archives of Foreign Archival Ukrainianica*. Retrieved from: <http://tsdazu.gov.ua/index.php/ua/online/47-all/1194-171117.html>
- Bazarko, I. (1967). World Congress of Free Ukrainians in the light of facts. *Svoboda*, 185 [in Ukrainian].
- PAUC set up a preparatory committee for the convening of the World Congress of Free Ukrainians in the autumn of 1961. (1960). *Svoboda*, 210 [in Ukrainian].
- Manifesto of the Pan-American Ukrainian Conference on the convening of the World Congress of Free Ukrainians. (1969). In *Materials of the First World Congress of Free Ukrainians*. Winnipeg; New York; London [in Ukrainian].
- WCFU, consolidation, field work and plans for the future were the subject of meetings and decisions of the executive and the UCCA Coordinating Board. (1967). *Svoboda*, 194 [in Ukrainian].
- Participation of women in the WCFU. (1967). *Svoboda*, 194 [in Ukrainian].
- World Session of Ukrainian Women in the framework of WCFU. (1968). *Svoboda*, 198 [in Ukrainian].
- The President of the UNC and the Chairman of the Executive Body attribute new hopes to the WCFU. (1969). *Svoboda*, 198 [in Ukrainian].

REFERENCES

- XI Ukrainian World Congress. (2018). *Ukrainian World Congress. Official web page*. Retrieved from: <http://www.ukrainianworldcongress.org/index.php/id/845>.
- Paul Grod elected President of the Ukrainian World Congress. *Ukrainian World Congress. Official web page*. Retrieved from: <http://www.ukrainianworldcongress.org/news.php/news/1930/group/1>.
- Petrychenko, K. (2014). *At the origins of the World Congress of Free Ukrainians*. Retrieved from: <http://vidia.ua/2014/28718>.

- The art exhibition in NY has been rushed for the WCFU. (1967). *Svoboda*, 170 [in Ukrainian].
- What do we expect from the WCFU? (1967). *Svoboda*, 179 [in Ukrainian].
- The Ukrainian People's Union calls on its members to take part in the World Congress of Free Ukrainians, in particular at the Freedom Manifestation at Madison Square Garden. (1967). *Svoboda*, 188 [in Ukrainian].
- WCFU — a great deal. (1967). *Svoboda*, 179 [in Ukrainian].
- For the correct approach to the WCFU. (1967). *Svoboda*, 194 [in Ukrainian].
- Inter-factional meeting of members of the UN Council hopes for a quick convocation of the World Congress of Free Ukrainians. (1964). *Svoboda*, 125 [in Ukrainian].
- UN Council on the World Congress. (1964). *Svoboda*, 218 [in Ukrainian].
- Karyj, A. (1967). Some thoughts about the World Congress of Free Ukrainians. *Suchasnist*, 11. Munich [in Ukrainian].
- Materials of the First World Congress of Free Ukrainians*. (1969). Winnipeg; New York; London [in Ukrainian].
- The role and tasks of the World Congress of Ukrainians in the world and in Ukraine. *Chas i Podii*. Retrieved from: <https://www.chasipodii.net/article/14377/>
- Ceremonial pipe of peace. (1967). *Lys Mykyta*, 12 [in Ukrainian].
- Syrnyk, I. (1969). Ukrainians in their countries of residence. In *Materials of the First World Congress of Free Ukrainians*. Winnipeg; New York; London [in Ukrainian].
- Dobrianskyj, L. (1969). The concept of the Ukrainian politics in the life of our countries. In *Materials of the First World Congress of Free Ukrainians*. Winnipeg; New York; London [in Ukrainian].
- Vaskovych, H. (1969). Social-political situation in Ukraine and attempts of our assistance in the liberation struggle of the Ukrainian people. In *Materials of the First World Congress of Free Ukrainians*. Winnipeg; New York; London [in Ukrainian].
- Bojko, Y. (1969). Spiritual state in Ukraine and on emigration. In *Materials of the First World Congress of Free Ukrainians*. Winnipeg; New York; London [in Ukrainian].
- The first Manifesto for the Ukrainian people in Ukraine and abroad in the USSR and the Soviet bloc. (1969). In *Materials of the First World Congress of Free Ukrainians*. Winnipeg; New York; London [in Ukrainian].
- Appeal to Ukrainians outside Ukraine. (1969). In *Materials of the First World Congress of Free Ukrainians*. Winnipeg; New York; London [in Ukrainian].
- Statute of the World Congress of Free Ukrainians. (1969). In *Materials of the First World Congress of Free Ukrainians*. Winnipeg; New York; London [in Ukrainian].
- A demonstration for the freedom of Ukraine on the occasion of the First World Congress of Free Ukrainians*. (1967) [in Ukrainian].
- Gansberg, M. (1967). Police Repulse 2,000 Marchers at Soviet U.N. Mission *The New York Times*. Congressional Record. (1967). In *Proceedings and debates of the 90 Congress. First session* (Volume 113, part 24).
- From the directive of the head of the KGB to the UkSSR RM to the heads of the KGB departments to intensify the struggle with organizations of Ukrainian emigrants. (2017). In *Ukrainian SSR and foreign Ukrainians (1950—1980's): Documents and materials* [in Ukrainian].
- Information message of the head of the KGB in the PM of the Ukrainian SSR Nikitchenko V.F. to the Central Committee of the Communist Party of Ukraine regarding the information of the radio stations «Freedom» and «Voice of America» on the results of the World Congress of Free Ukrainians in New York. (1967). In *Electronic archive of the Ukrainian liberation movement*. Retrieved from: <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/26173/>.
- The KGB leadership guide for the USSR RM to the heads of the KGB departments to counter the proliferation of WCFU documents in Ukraine (2017). In *Ukrainian SSR and foreign Ukrainians (1950-1980's): Documents and materials* [in Ukrainian].
- The Kremlin tries to ban the activities of the World Congress of Ukrainians. *5.ua*. Retrieved from: <https://www.5.ua/svit/kreml-namahaietsia-zaboronyty-diialnist-svitovoho-konhresu-ukraintsiv-112090.html>.
- The Russian Federation continues its efforts to ban the activities of the World Congress of Ukrainians. In *Ukrainian World Congress. Official web page*. Retrieved from: <http://www.ukrainianworldcongress.org/news.php/news/1360/lang/ua>
- «Patriotic Stop-list»: The World Congress of Ukrainians is included in the Russian list of «undesirable organizations». *5.ua*. Retrieved from: <https://www.5.ua/svit/patriotychnyi-stoplyst-rf-svitovyi-konhres-ukraintsiv-neseno-do-rosiiskoho-spysku-nebazhanykh-orhanyzatsii-134133.html>.
- Shelest, P. (1995). *Yes, you will not be judged. Diaries and memoirs of a member of the Politburo of the Central Committee of the CPSU*. Moscow: ed. Edition q [in Russian].